

щину, бо з неї було вилучено багато принципово важливих положень. Є потреба також видати всі театрознавчі праці вже згадуваних Петра Руліна і Якова Мамонтова, а також Йони Шевченка, Юрія Смолича, театральні публікації Миколи Хвильового, Майка Йогансена та багатьох інших.

На часі також перевидати “Хрестоматію світового театру”, упорядковану Л.Дмитровою, яка в свій час була конфіскована через посвяту Лесю Курбасу [5, с.21].

Нарешті, нам потрібне повне видання п’єс, передусім Миколи Куліша, а також випуск альманаху, подібного до “Современной драматургии”, що видається в Російській Федерації.

1. Кисіль О. Український театр. – К., 1925.
2. Кисіль О. Український театр. – К., 1968.
3. Митці України. Енциклопедичний довідник. – К., 1992.
4. Ревуцький В. Перший історик українського театру // Сучасність. – 1989. – №9.
5. Танюк Л. Драма української драми // Сучасність. – 1989. – №9.
6. Українська Радянська Енциклопедія. – К., 1961. – Т.6.

V.M. Yakovyshyn

OLEKSANDR KYSIL – FIRST HISTORIAN OF UKRAINIAN THEATRE

In the article a many-faceted activity of Oleksandr Kysil is analyzed on the basis of many archival materials. Particularly, the important role of such works as “Ukrainian Theatre”, “Ukrainian Vertep”, “Ukrainian Actor Carpo Solenyk” etc is pointed out. The attention is given to the necessary publishing of the whole theatrical heritage of the researcher.

О.М. Малярчук

КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОГО РЕГІОНУ (1944-1964 рр.) В ІСТОРІОГРАФІЇ

Проблеми аграрних перетворень в західноукраїнському регіоні перших повоевних десятиріч неодноразово привертали увагу багатьох дослідників. На них зосереджували свою увагу як радянські, так і зарубіжні історики, політологи, економісти та суспільствознавці. Перш за все, слід зауважити, що науковці України мали значно ширший доступ до різних джерел, в першу чергу архівних. Однак вчені УРСР змушені були дотримуватися принципів партійності, класового підходу та інтернаціоналізму у висвітленні досліджуваних процесів. Дослідники діаспори, маючи мінімальні можливості працювати з архівними матеріалами, підходили з докорінно інших методологічних засад. У них домінуючими залишалися національні чинники та власні світоглядні позиції.

Зважаючи на велику кількість праць, у яких висвітлюється проблема аграрних перетворень в західних областях України у 1944-1964 рр. в контексті суспільно-політичного життя регіону, на нашу думку, доцільним буде зробити їх аналіз за кількома умовними групами. До першої групи ми відносимо академічні, узагальнюючі видання УРСР та незалежної України; до другої – колективні та індивідуальні монографії, присвячені досліджуваній проблемі, статті та брошури, дисертаційні роботи; до третьої – роботи, опубліковані представниками української діаспори.

Для першої групи досліджень радянського періоду характерною є ідеологічна зашореність. Методологічною основою їхніх праць стали роботи класиків марксизму-ленінізму та офіційні компартійні документи. Однак, було б антиісторичним з нашого боку не зважати на значний фактичний і архівний матеріал, зібраний колективом дослідників Інституту історії АН УРСР у праці “Історія селянства Української РСР” у трьох томах, що побачила світ у 1967 р. У її другому томі вчені ставили перед собою завдання “розповісти трудящим капіталістичних країн правду про життя радянського селянства і тим самим дати рішучу відсіч оскаженілій брехливій пропаганді реакційних буржуазних істориків та буржуазно-націоналістичних писак з емігрантського табору, які обрали колгоспний лад в СРСР об’єктом нестримних вигадок і фальсифікацій” [1, с.6]. Що ж до західних областей України, то у другому томі підкреслюється значення постанови, прийнятої урядом УРСР і ЦК КП(б)У 7 травня 1945 р. “Про заходи по відбудові та дальшому розвитку господарства у Львівській, Станіславській, Дрогобицькій, Тернопільській, Ровенській, Волинській та Чернівецькій областях на 1945 рік”, в якій накреслювалися плани розвитку сільського господарства цих областей. Ґрунтовне наукове дослідження М.Івасюти у розділі IX “Соціалістична перебудова сільського господарства в західних областях УРСР (1946-1950 рр.)”, поряд з “необхідними трафаретами” про те, що буржуазно-націоналістичні “бандити жорстоко розправлялися з сільським активом, вбивали партійних, радянських, комсомольських і господарських працівників, усіх, хто насмівився заявити про свою відданість Радянській владі” [1, с.379], – містить багатий фактичний матеріал.

У 1967 р. колектив авторів Інституту історії АН УРСР підготував до друку і видав у двох томах “Історію Української РСР” [2]. У другому томі (параграф 3 розділу IX) “Відбудова народного господарства і соціалістичні перетворення в західних областях республіки”, в руслі марксистсько-ленінської методології, розглядаються процеси колективізації в досліджуваному нами регіоні.

Наступним кроком в утвердженні офіційної історичної концепції стала об’ємна праця “Соціалістична перебудова і розвиток сільського

господарства Української РСР” [3] у двох томах. Дане наукове дослідження в основних положеннях повторювало формулювання, викладені у вище названих роботах. В умовах жорсткої радянської системи вчені змушені були концентрувати увагу на аналізі і пропаганді позитивних сторін колективізації, аналіз негативних тенденцій, як правило, залишався поза їхньою увагою і замовчувався шляхом підгасування цифр та фактів.

З праць першої групи виділимо восьмитомну (у десятих книгах) “Історію Української РСР”, підготовлену колективом авторів Інституту історії АН УРСР. У восьмому томі “Радянська Україна в період зміцнення соціалізму і поступового переходу до комунізму (1945-70-ті роки)” проблеми колективізації сільського господарства західних областей не виділяються в окремий параграф, а розглядаються пунктом в контексті загальноукраїнських подій. Наголошується, що колективізація “проходила в умовах гострої класової боротьби”, проте вона завершилася “в історично короткий строк” [4, с.85]. Тут же відзначається позитивна роль постанови ЦК ВКП(б) від 23 грудня 1949 р. “Про організацію політвідділів МТС західних областей УРСР”, квітневого (1950 р.) Пленуму ЦК Компартії України. У другій книзі тому уже відсутній аналіз проблем західноукраїнського регіону, описується зміцнення матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва Української РСР.

Ідеологічною кон’юктурою позначена робота “Суспільно-політичне життя трудящих Української РСР (1946-1972 рр.)” [5] у двох томах. Більшість порушених проблем розглядається під кутом керівної ролі комуністичної партії і не виходить за усталені рамки.

У “Нарисах історії Комуністичної партії України”, аналізуючи процеси колективізації в західноукраїнському регіоні, констатується, що 1949 рік став роком масового вступу селян у колгоспи, а здійснення соціалістичних перетворень стало “видатною перемогою партійної організації України” [6, с.582]. За усталеною традицією згадувалося про потребу “рішучої боротьби проти всіляких проявів націоналізму і пережитків шовінізму” [6, с.565]. Аналогічні висновки й оцінки подаються в працях “Історія Ленінської Комуністичної Спілки Молоді України” [7], “История Коммунистической партии Советского Союза” [8] та ін.

В першій групі видань слід відзначити узагальнюючі праці “Торжество історичної справедливості. Закономірність возз’єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі” [9] та “За щастя оновленої землі: Нариси історії колгоспного селянства західних областей УРСР. 1939 – 1979” [10], в яких подано багатий фактичний матеріал, однак питання, що є предметом нашого дослідження, розглядається у відриві від суспільно-політичного життя.

Помітне місце в історіографії історії України зайняла праця В.Маланчука “Торжество ленінської національної політики (Комуністична партія – організатор розв’язання національного питання в західних областях України)” [11]. У другій частині монографії “Комуністична партія – організатор боротьби за розв’язання національного питання в західних областях УРСР (1939 – 1953 рр.)” дослідник вимальовує стандартну картину “підкування партії про виховання кадрів”, боротьбу з “буржуазно-націоналістичним охвістям”, “революційно-перетворюючу” роль партії, в результаті якої було досягнуто вершин соціального й економічного розвитку. В третій частині – “Розквіт західних областей УРСР в братній сім’ї радянських народів – яскравий зразок торжества ленінської національної політики КПРС (1953-1961 рр.)” подано кількісні показники економічних досягнень, включаючи й сільське господарство.

У 80-х роках акценти у досліджуванні нашої теми зміщено на республіканський та всесоюзний рівень. В цей час виходять такі узагальнюючі праці як “Історія народного господарства Української РСР” [12] в трьох томах, чотирьох книгах (том третій) та “История крестьянства СССР: История советского крестьянства” [13] в п’яти томах (том четвертий).

Б.Крупницький, професор Інституту вивчення СРСР (Мюнхен), характеризуючи ідеологічну та методологічну спрямованість української історичної науки, наголошував, що радянські історики повинні були “охороняти” історію України та “давати систематичну відсіч буржуазним фальсифікаціям історії України” [14, с.64], при цьому опиралися на класичні праці таких істориків-професіоналів, як М.Максимович, М.Костомаров, О.Єфименко та доводили неприйнятність їхніх історичних концепцій. Така інтерпретація українського історичного минулого особливо виразно проступає в книзі “Историография истории Украинской ССР” [15], кожна з десяти глав якої завершується параграфом, присвяченим “критиці буржуазної історіографії”.

Колектив вчених Інституту суспільних наук АН УРСР прагнув узагальнити здобутки радянської і зарубіжної історичної науки в праці “Возз’єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною” [16]. В останньому розділі книги подано багатий фактичний та архівний матеріал щодо завданих німецько-радянською війною збитків сільському господарству західних областей України, різнобічної допомоги селянам, в тому числі звільнення деяких категорій від сплати державного податку, повернення селянам землі, відібраної фашистськими окупантами. Однак, головна увага звертається на політичні аспекти – “подолання опору класових ворогів трудящих”, “дії буржуазно-націоналістичного підпілля”, “боротьбу проти націоналістичного бандитизму”.

До першої групи видань ми відносимо й праці науковців незалежної України. Фундамент нових методологічних підходів до історії радянського періоду, об'єктивної наукової оцінки радянської системи в повоєнні десятиріччя в західних областях закладено у роботах загального характеру: В.Кремень, Д.Табачник, В.Ткаченко "Україна: альтернативи поступу. Критика історичного досвіду" [17]; Я.Малик, Б.Вол, О.Красівський "Історія суспільних рухів та політичних партій України (XIX-XX ст.)" [18]; Ю.Шаповал "Україна 20-50-х років: сторінки ненаписаної історії" [19]; Н.Барановський, В.Верстюк, С.Віднянський "Україна: утвердження незалежної держави (1991-2001)" [20] та ін.

Серед видань другої групи виділяється низка індивідуальних і колективних монографій, збірників статей та брошур. Особливої уваги вимагають книги та брошури, присвячені концепції становлення та розвитку колгоспів і радгоспів, авторами яких були відомі всій Україні керівники господарств, передовики і новатори сільськогосподарського виробництва. Необхідно зауважити, що в останніх переважає публіцистичний описово-возвеличувальний характер процесів і оцінок, одностороннє вихваляння аграрної політики КПРС та пропаганда радянського способу життя.

Особливою заполітизованістю позначені роботи, опубліковані до 1956 року: В.Варецький "Соціалістичне будівництво в західних і Закарпатській областях УРСР" [21]; В.Валуєв "Західні області України в новій Сталінській п'ятирічці" [22]; Д.Гапій "Соціалістичні перетворення на Буковині" [23]; І.Грушецький "Соціалістичне перетворення Львівщини" [24] та ін. Праці всіх названих авторів витримані в дусі ленінсько-сталінської методології і мають чіткий апологетичний характер.

Висвітлення окремих питань досліджуваної нами теми розпочалося ще в часи запровадження колгоспної системи в західноукраїнському регіоні. Спільним для реферованих робіт є те, що їх автори відображали офіційне компартійне бачення і трактування поставлених завдань. Не втратили значення для науковців праці провідних істориків: С.Зверева "Діяльність Комуністичної партії України по зміцненню і розвитку громадського господарства колгоспів (1951-1958 рр.)" [25]; Г.Ковальова "Соціалістичне перетворення сільського господарства в західних областях України. Торжество ідей ленінізму" [26]; І.Кожукала "Компартія України в період будівництва розвинутого соціалізму: З досвіду діяльності партійних організацій республіки в 1951-1958 рр." [27]; П.Панченка, Є.Талана "Світлий час колгоспного селянства" [28]; В.Петренка "Село на шляхах піднесення: Зміни в складі, умовах праці і житті колгоспного селянства Української РСР (1951-1969)" [29]; І.Шульги "Робітничий клас - колгоспному селянству (Комуністична партія України - організатор

допомоги робітничого класу трудівникам села 1951-1965 рр.)” [30]; В.Юрчука “Боротьба КП України за відбудову і розвиток народного господарства (1945-1952 рр.)” [31] та ін.

До проблем аграрних перетворень в західноукраїнському регіоні на всеукраїнському фоні зверталися в брошурах Л.Корнієць “Соціалістичні перетворення в західних областях Української РСР” [32], К.Сироцинський “Перемога колгоспного ладу в західних областях Української РСР” [33] та ін.

Багатий фактичний матеріал подано у таких монографіях як “Нариси історії колгоспного будівництва в західних областях Української РСР” М.Івасюти [34] та “Комуністична партія України – організатор соціалістичних перетворень на селі в західних областях Української РСР (1939-1958)” Й.Черниша [35]. У концептуальному плані ці дослідження відображали усталені традиції української радянської історичної науки. В них обґрунтовується марксистсько-ленінська теорія колективізації сільського господарства, відсутній критичний аналіз досліджуваної проблеми.

Різні аспекти досліджуваної нами проблеми як в історичному, так і в компартійному плані порушували, зокрема, О.А.Кірсанова, А.С.Кондратюк, П.С.Костик, І.Я.Кошарний, В.І.Масловський, О.О.Малько, В.А.Михайлов, В.П.Плисюк, Ф.Ф.Чернявський, М.Т.Шепета та інші автори. Зайвим буде нагадувати, що роботи всіх названих авторів виконані в дусі марксистсько-ленінської методології. З огляду на хронологічні та географічні рамки нашого дослідження, слід виділити окремі публікації І.Я.Кошарного: “У сузір’ї соціалістичної культури. Культурне будівництво у возз’єднаних областях УРСР 1939-1958” [36], “Рясні плоди дружби (Економічні і культурні перетворення у західних областях України за роки Радянської влади) [37]. Автор досліджував проблему культурного будівництва в західних областях УРСР як складову значно ширших проблем.

До проблем партійного впливу на стосунки робітничого класу і колгоспного селянства на всеукраїнському фоні звертався Ф.Ф.Чернявський [38], допомоги робітництва колгоспному селу – М.Т.Шепета [39] та О.О.Малько [40], технічного забезпечення сільського господарства – П.С.Костик [41], кадрової політики в селі – В.П.Плисюк [42], боротьби проти формувань ОУН-УПА – В.І.Масловський [43], масово-політичної роботи компартійних структур – О.А.Кірсанова [44], А.С.Кондрапок [45], В.А.Михайлов [46].

Серед дисертаційних робіт, в яких порушені питання аграрних перетворень та суспільно-політичне життя в окремі періоди, що повністю чи частково входять до хронологічних рамок нашого дослідження, слід назвати кандидатські дисертації О.Ленартовича [47], П.Когута [48],

О.М.Малярчук. Колективізація сільського господарства західноукраїнського регіону (1944-1964 р.р.) в історіографії

О.Гаврилюка [49], В.Ткачука [50], А.Корнейко [51], Р.Дудки [52] та докторські дисертації С.Сворака [53], О.Григоренка [54] та ін. Селянство Західної України у національно-визвольній боротьбі (1944-1950 рр.) розглядається у дослідженні О.Ленартовича, запровадження колгоспної системи в західних областях України – П.Когута, радянська економічного і духовного життя західноукраїнського села – О.Гаврилюка, соціально-політичні процеси на західноукраїнських землях у перше повоєнне десятиріччя – В.Ткачука, етапи і характер вивчення вітчизняною та зарубіжною історіографією суспільно-політичних процесів у СРСР, і зокрема в Україні, у післясталінське десятиріччя – А.Корнейко, суспільно-культурна діяльність інтелігенції України у другій половині 50-х – на початку 60-х років ХХ століття – Р.Дудкою.

До кінця 80-х років поза об'єктом досліджень залишалися помилки, прорахунки командно-адміністративної системи у вирішенні питань аграрного сектора. Занепад і крах старої політичної системи створив у суспільстві принципово нову ситуацію. Вчені отримали можливість відновити реальну картину історичних процесів, звільнену від кон'юктурних нашарувань. З цієї точки зору особливої уваги заслуговують праці С.Сворака, П.Когута, А.Корнейко, В.Ткачука та ін.

Тема українського антирежимного руху, де вагоме місце займає дослідження західноукраїнського компоненту, простежується в монографіях Ю.Курносова “Інакомислення в Україні (60-ті – перша половина 80-х рр. ХХ ст.)” [55] та Г.Касьянова “Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-1980-х років” [56]. Ю.Курносов розробляє періодизацію руху опору в Україні, розкриває соціальний феномен українського інакомислення в умовах радянської тоталітарної держави. Г.Касьянов розглядає розвиток руху опору на тлі поступового занепаду радянської системи.

Суспільно-політичні процеси, які відбувалися в 50-х роках у Західній Україні, є об'єктом вивчення окремих монографічних досліджень О.Рубльова і Ю.Черченка “Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції (20-60-ті роки ХХ ст.)” [57] та Б.Яроша “Тоталітарний режим на західноукраїнських землях. 30-50-ті роки ХХ ст. (історико – політологічний аспект)” [58]. Важливим якісним розширенням документальної бази відрізняється монографія І.Біласа “Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз” [59] у двох книгах.

До історіографічного аналізу нами залучені й публікації “Українського історичного журналу”. З публікацій журналу 1957-1964 років близькими до теми нашого дослідження виявилось приблизно 30 статей, пові-

домлень, листів, заміток та рецензій. Опубліковані в журналі статті, в яких у тій чи іншій мірі розкриваються й проблеми аграрних перетворень в західних областях України, не вносять суттєвих доповнень до наявного на той час матеріалу. Така ситуація обумовлена тим, що компартійна цензура проводила чіткий відбір архівних матеріалів і слідувала за дотриманням єдиної концептуальної лінії. Так, до наукового обігу М.К.Івасюта вводять матеріали, які засвідчують успіхи, зростання добробуту колгоспників, розстановку комуністів на вирішальних ділянках, кількома рядками зазначалося, що робота “по соціалістичній перебудові села ускладнювалась кількома факторами, зокрема діяльністю класово ворожих елементів, недостатньою кількістю місцевих кадрів, обізнаних з колгоспним будівництвом” [60, с.8].

Серед праць третьої групи нашу увагу привернули роботи авторів, які представляють українську діаспору і безпосередньо чи дотично порушують питання аграрних перетворень в західноукраїнському регіоні в контексті суспільно-політичного життя досліджуваного періоду або ж в цілому по УРСР. У першу чергу слід звернути увагу на “Енциклопедію Українознавства” під редакцією В.Кубійовича. В третьому томі вище вказаної праці В.Голубничий подає дві узагальнюючі статті “Колгоспи” та “Колективізації сільського господарства”, де на фоні багатого фактичного матеріалу автор робить висновок, що “більшість колгоспів на західноукраїнських землях довгий час залишалися недолюбленими й злидненими” [61, с.1080].

Цікаві міркування стосовно суспільно-політичного життя в УРСР, що є предметом нашого дослідження, запропонував С.Галамай у праці “Боротьба за визволення України 1929-1989”. В контексті свігових і європейських реалій із посиланнями на висновки багатьох дослідників феномену нації (І.Римаренка, В.Старосольського, З.Карбовича та ін.), він критикує концепцію нової історичної спільності – радянський народ, а також інші складові теорії і практики національної політики КПРС [62, с.189-202].

В.Мороз та М.Прокоп своїми дослідженнями “Шістдесяті роки в Україні. Габілітаційна праця” [63] і “Рух опору і відродження в Україні” [64] заповнюють історичні прогалини та дають комплексний аналіз українського руху опору.

Суспільно-політичне життя в західноукраїнському регіоні в перші повоснні десятиріччя ґрунтовно в історичній ретроспективі досліджували також І.Лисяк-Рудницький, О.Субтельний та А.Жуковський. Їхні праці відрізняються сміливою власною інтерпретацією, осмисленням української історії у європейському та загальносвітовому контекстах. З огляду

на предмет нашого дослідження в роботах І.Лисяка-Рудницького відсутні будь-які кількісні чи фактичні показники колективізації у досліджуваній нами період. Водночас методологічні підходи автора, чимало висновків та оцінок видаються нам слушними й аргументованими: “Кооперативний рух має на Україні добрі традиції; можна думати, що він особливо відповідає певним духовним властивостям українського народу” [65, с.355]. Серед праць вченого варто виділити дослідження “Еволюція радянської України” [65, с.294-297], яке торкається проблем післясталінського розвитку західноукраїнського регіону в розрізі історії України другої половини ХХ ст.

На відміну від більшості синтетичних праць з історії України, А.Жуковський та О.Субтельний у “Нарисі історії України” [66] головну увагу присвятили оглядові найбільш сфальсифікованих відтинків української історії – національно-визвольних змагань. Авторське розуміння окремих історичних подій суттєво відрізнялося від трактування в радянській історіографії. При підготовці матеріалу дослідниками взято до уваги узагальнюючі роботи з історії України, періодичні видання, які були заборонені або недоступні для радянських істориків.

Загалом праці західних науковців відрізняються скрупульозним використанням усіх доступних джерел і особливо критичним аналізом офіційних радянських видань, в першу чергу газетних публікацій. Однак відсутність у авторів можливості використати в своїх дослідженнях архівних документів та матеріалів знижує наукову цінність робіт. Надмірні акценти на негативних явищах, схематизм аналізу дає підстави віднести деякі їх дослідження до жанру публіцистики.

Таким чином, в працях істориків висвітлений доволі широкий спектр питань розвитку сільського господарства, особливо радянського періоду. Однак, до цього часу проблема аграрних перетворень в західноукраїнському регіоні в контексті суспільно-політичного життя не стала предметом повноваргісного, об’єктивного наукового аналізу. Ні одна із вказаних праць не охоплює повністю хронологічні рамки нашого дослідження. Більшість наявних робіт хвибує суттєвими недоліками методологічного і фактологічного характеру.

Праці науковців незалежної України акумулювали кращі традиції як вітчизняної, так і зарубіжної історичної науки. В нових історичних умовах стало можливим багатопланове неупереджене вивчення проблем, які раніше висвітлювалися виключно з позицій політичної кон’юнктури.

Сьогодні особливо актуальним стає правдиве відображення соціально-економічних та суспільно-політичних перетворень в західних областях України.

1. Історія селянства Української РСР. У 3 т. – Т.2. – К.: Наукова думка, 1967.
2. Історія Української РСР. У 2 т. – Т.2. – К.: Наукова думка, 1967.
3. Соціалістична перебудова і розвиток сільського господарства Української РСР. У 2 т. – Т.2. – К., 1968.
4. Історія Української РСР. У 8 т., 10-ти кн. – Т.8. – У 2-х кн. – К.: Наукова думка, 1979. – Кн.1.; Кн.2.
5. Суспільно-політичне життя трудящих Української РСР. У 2 т. – Т.2. – К.: Наукова думка, 1974.
6. Нариси історії Комуністичної партії України. – К.: Політвидав України, 1977.
7. Історія Ленінської Комуністичної Спілки Молоді. – К., 1971.
8. Історія Коммунистической партии Советского Союза. В 6 т. – Т.5. Кн.2. – М., 1980.
9. Торжество історичної справедливості. Закономірність воз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі. – Львів: Вид-во Львівського університету, 1968.
10. За щастя оновленої землі: Нариси історії колгоспного селянства західних областей УРСР. 1939 – 1979. – К., 1979.
11. Маланчук В.Ю. Торжество ленінської національної політики (Комуністична партія організатор розв'язання національного питання в західних областях України). – Львів: Кн.-журн. Вид-во, 1962.
12. Історія народного господарства Української РСР. У 3 т.4 кн. – Т.3. – Кн.1. – К., 1985.
13. Історія крест'янства ССРСР: Історія советского крест'янства. В 5 т. – Т.4. – М., 1988.
14. Крупницький Б. Українська історична наука під Сове́тами. – Мюнхен, 1957.
15. Историография истории Украинской ССР. – К.: Наукова думка, 1986.
16. Воз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною / Ю.Ю.Сливка, В.І.Масловський, М.М.Швагуляк та ін. Відп. ред. Ю.Ю.Сливка; АН УРСР. Ін-т суспільних наук. – К.: Наукова думка, 1989.
17. Кремень В., Табачник Д., Ткаченко В. Україна: альтернативи поступу. Критика історичного досвіду. – К., 1996.
18. Малик Я., Вол Б., Красівський О. та ін. Історія суспільних рухів та політичних партій України (XIX-XX ст.). – Львів, 1998.
19. Шаповал Ю. Україна 20-50-х років: сторінки ненаписаної історії. – К., 1993.
20. Україна: утвердження незалежної держави (1991-2001) / Н.П.Барановський, В.Ф.Верстюк, С.В.Віднянський та ін. під ред. В.М.Литвина. – К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2001.
21. Варецький В. Соціалістичне будівництво в західних і Закарпатській областях УРСР. – К., 1946.
22. Валуєв В. Західні області України в новій Сталінській п'ятирічці. – К., 1947.
23. Галій Д. Соціалістичні перетворення на Буковині // Більшовик України. – 1949. – №9. – С.24-37.
24. Грушецький І. Соціалістичне перетворення Львівщини // Більшовик України. – 1948. – №8. – С.32-40.
25. Зверєв С.М. Діяльність Комуністичної партії України по зміцненню і розвитку громадського господарства колгоспів (1951-1958 рр.). – К., 1969.
26. Ковальов Г.К. Соціалістичне перетворення сільського господарства в західних областях України. Торжество ідей ленінізму. – К., 1957.
27. Кожукало І.П. Компартія України в період будівництва розвинутого соціалізму: 3 досвіду діяльності партійних організацій республіки в 1951-1958 рр. – К., 1976.
28. Панченко П.П., Талан Є.П. Світлий час колгоспного селянства. – К., 1980.
29. Петренко В.С. Село на шляхах піднесення: Зміни в складі, умовах праці і житті колгоспного селянства Української РСР (1951-1969). – К., 1970.

- О.М.Малярчук. Колективізація сільського господарства західноукраїнського регіону (1944-1964 р.р.) в історіографії
30. Шульга І.В. Робітничий клас - колгоспному селянству (Комуністична партія України – організатор допомоги робітничого класу трудівникам села. 1951-1965 рр.). – К. Вид-во Київського унів-ту, 1971.
  31. Юрчук В. Боротьба КП України за відбудову і розвиток народного господарства (1945-1952 рр.). – К., 1965.
  32. Корнієць Л. Соціалістичні перетворення в західних областях Української РСР. – К., 1950.
  33. Сироцинський К. Перемога колгоспного ладу в західних областях Української РСР. – К., 1953.
  34. Івасюта М.К. Нариси історії колгоспного будівництва в західних областях Української РСР. – К., 1962.
  35. Черниш Й.Д. Комуністична партія України – організатор соціалістичних перетворень на селі в західних областях Української РСР (1939-1958). – Львів, 1963.
  36. Кошарний І.Я. У сузір'ї соціалістичної культури. Культурне будівництво у возз'єднаних областях УРСР (1939-1958 рр.) – Львів: Вища школа, 1975.
  37. Кошарний І.Я. Рясні плоди дружби (Економічні і культурні перетворення у західних областях України за роки Радянської влади). – Львів: "Каменярь", 1974.
  38. Чернявський Ф.Ф. По пути социализма: Деятельность Коммунистической партии по укреплению руководящей роли рабочего класса при построении основ социализма в западных областях Украинской ССР (1939-1950). – Львов, 1978.
  39. Шепета М.Г. Допомога робітничого класу України колгоспному селу у боротьбі за дальше піднесення сільського господарства (1951-1958 рр.) – Чернівці: Обл. вид-во, 1970.
  40. Малько О.О. Робітничий клас трудівникам села. – К., 1978.
  41. Костик П.С.У боротьбі за технічне оснащення сільського господарства. (Діяльність Компартії України по створенню і дальшому розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства західних областей УРСР. 1939-1975 рр.). – Львів, 1980.
  42. Плисюк В.П. Борьба партийных организаций Украины за укрепление сельского хозяйства руководящими кадрами (1953-1958 гг.): Автореф. канд. дис. – Львов, 1984.
  43. Масловский В.И. В борьбе с врагами социализма. Очерки истории классовой борьбы на селе в период построения основ социализма в западных областях Украины. 1939-1950. – Львов, 1984.
  44. Кірсанова О.А. Розвиток суспільно-політичної активності трудящих західних областей УРСР у процесі будівництва основ соціалізму. 1944-1950. – К., 1981.
  45. Кондратюк А.С. Ідейно-політична робота партійних організацій в період соціалістичної перебудови західноукраїнського села (1944-1950 р.) – Львів, 1972.
  46. Михайлов В.А. Формирование интернационалистского сознания. Деятельность КПСС по формированию и углублению интернационалистского сознания трудящихся западных областей Украины (1939-1981). – Львов, 1983.
  47. Ленартович О.Ю. Селянство Західної України у національно-визвольній боротьбі 1944-1950 рр.: Автореф. канд. дис. – Львів, 1997.
  48. Когут П.В. Запровадження колгоспної системи в західних областях України (1944-1953 рр.): Автореф. канд. дис. – Львів, 2000.
  49. Гаврилюк О.Н. Радіянізація економічного і духовного життя західноукраїнського села другої половини 40-х-50-х років (на матеріалах Волинської, Рівненської та Львівської областей): Автореф. канд. дис. – Чернівці, 1996.
  50. Ткачук В.П. Соціально-політичні процеси на західноукраїнських землях в перше повосне десятиріччя (1944-1954 рр.): Автореф. канд. дис. – Львів, 1998.
  51. Корнійко А.О. Суспільно-політичний розвиток України в 1953-1964 рр. (на матеріалах західних областей): Автореф. канд. дис. – Львів, 1999.

52. Дудка Р.А. Суспільно-культурна діяльність інтелігенції України у другій половині 50-х – на початку 60-х років ХХ століття: Автореф. канд. дис. – К., 1996.
53. Сворак С.Д. Загальноосвітня школа західноукраїнського регіону в контексті суспільно-політичного життя другої половини 40-х першої половини 60-х років ХХ століття: Автореф. докт. дис. – К., 1999.
54. Григоренко О.П. Участь молоді в сільськогосподарському виробництві України: Проблеми. Уроки. (1960 – 1980-і рр.): Автореф. докт. дис. – К., 1995.
55. Курносів Ю. Інакомислення в Україні (60-ті перша половина 80-х рр. ХХ ст.). – К.: Інститут історії України, 1994.
56. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-1980-х років. – К.: Либідь, 1995.
57. Рубльов О.С., Черченко Ю.А. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції (20-60-ті роки ХХ ст.). – К.: Наукова думка, 1994.
58. Ярош Б.О. Тоталітарний режим на західноукраїнських землях. 30-50-ті роки ХХ ст. (історико-політологічний аспект). – Луцьк: Надстир'я, 1995.
59. Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917 – 1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. У 2 кн. – К.: Либідь – Військо України, 1994.
60. Івасюта М.К. Соціалістична перебудова сільського господарства в західних областях Української РСР // Український історичний журнал. – 1959. – №4. – С.3-13.
61. Енциклопедія Українознавства / Під ред. В.Кубійовича. – Т. 3. Перевидання в Україні. – К.: Глобус, 1996.
62. Галамай С. Боротьба за визволення України. 1929-1989. – Львів: Каменяр, 1993.
63. Мороз В. Шістдесяті роки в Україні. Габілітаційна праця. – Торонто – Мюнхен, 1968.
64. Прокоп М. Рух опору і відродження в Україні // Напередодні незалежної України. Спостереження і висновки. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто-Львів, 1993. – С.291-416.
65. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. Т.2 / Пер. з англ. У.Гавришків, Я.Грицака. – К.: Основи, 1994.
66. Жуковський А., Субельний О. Нарис історії України / Ред. Я.Грицак, О.Романів. – Львів: Вид-во НТШ у Львові, 1991.

О.М. Мalyarchuk

COLLECTIVISATION OF AN AGRICULTURE OF THE WEST UKRAINE REGION (1944-1964) IN HISTORIOGRAPHY

In this article the author made the intention to analyse the historical investigation about the collectivization in the west Ukrainian region, made by the representatives of the Ukraine and Diaspora. The material classifies for three invented groups. The academics, generalized publications of USSR and independent Ukraine belong to the first group. The second group – the collective and individual monographs, devoted to the investigated problem; articles and booklets, dissertations. The third group – the works, published by the representatives of the Ukrainian Diaspora. On the basis of the analysis of the greater part of the works of the Ukrainian historians the result has made in the publication, that there is enough wide spectrum of the questions of development in the agriculture, especially of the soviet period. But, for this time the problem of the agrarian changes in the west Ukrainian region with the context of the social-political life was not the object of the valued scientific objective analysis. Neither of this works touch the chronological frame-works of this investigation completely. The greater part of the works are not true for the essential deficiencies of the methodological and facthodological character. Today the true reflection of the social-economic and social-political changes in the west region of the Ukraine is especially.